

Viltets positiva värden

Kungl. Skogs- och
Lantbruksakademiens
Årg. 142 • Nr 2 • År 2003

TIDSKRIFET

Svenskarnas syn på viltet – förr (1980) och idag (2001)

GÖRAN ERICSSON

Docent

Institutionen för Skoglig Zooekologi, SLU
Umeå

Inledning

Vilt, alla vilda däggdjur och fåglar (Jaktlagen SFS 1987:259), är något som berör en stor del av den svenska befolkningen både indirekt och direkt via yrkes- och friluftsliv. Historiskt sett har mänskligt liv och vårt beteende utvecklats i ett nära samspel med den omgivande miljön, men dagens tilltagande urbanisering kan bidra till att fjärma oss från djur och natur. Hur viktigt är viltet för svenskarna i dag? Urbaniseringen bidrar också till att kunskap om djur, natur och vilt kommer att överföras på andra sätt än via direkta erfarenheter, som att bo nära naturen eller arbeta i yrken som har någon koppling till djur och natur. I dag bor och lever ett minskande antal svenskar på landsbygden, färre arbetar inom jord-, skogsbruk, fiske och andra relaterade näringar. Näringar med en traditionellt stark koppling till djur och natur. En direkt konsekvens av det är att folk kommer att basera sina ställningstaganden mer på känslomäs-

signa grunder än egen förvärvad erfarenhet och kunskap (se exempelvis Kellert 1978, 1996, Ericsson och Heberlein 2002a).

Utifrån tidigare undersökningar har man antagit att människor utvecklar en etik om vad som är rätt och fel vad gäller naturen om man också tar aktiv del i friluftaktiviteter som exempelvis fågelskådning, bärplockning, jakt och fiske (exempelvis Holsman 1999, 2000). Aktiviteter med en direkt koppling till djur och natur som gör att man får egna erfarenheter och nya kunskaper. Bland de första som undersökte det var två amerikanska forskare, Dunlap and Heffernan, som redan 1975 visade på ett positivt samband mellan friluftsliv och miljömedvetenhet. Vi kan därför på goda grunder anta att människors uppfattning om djur och natur till stor del baseras på deras deltagande i uteaktiviteter där de får en egen, direkt förvärvad erfarenhet. Inom socialpsykologin har man visat att direkta erfarenheter också leder till starkare och mer centrala attityder. Det har vi också konsta-

terat vad gäller attityden till varg i Sverige (Ericsson och Heberlein 2002a, b). Yngre personer, personer som växt upp i större tätorter/städer samt personer som nu bor i större tätorter/städer är genomgående mer positiva till varg. Färre av dem har negativa erfarenheter av varg, och är därför mer positiva till varg.

Vad har hänt sedan 1980? Har svenskarnas inställning till vilda däggdjur och fåglar förändrats? Den förväntan vi har är att man i dag inte är lika positivt inställd till vilt och viltvård som man var 1980. Sverige är nu ett mer urbaniserat land, med färre personer som bor och verkar på landsbygden. Färre människor arbetar också i dag inom de sektorer där man har direkt kontakt med djur och natur (<http://www.scb.se>). För att översiktligt besvara om något har förändrats sedan 1980 ställde vi samma frågor 2001 till ett representativt urval av den svenska befolkningen mellan 16 och 65 år. Här redovisar vi översiktligt delresultat från en undersökning som studerar om svenskarnas syn på vilt och viltvård har förändrats sedan 1980. Vi redovisar tidigare publicerade data från vår nationella undersökning 2001 (Ericsson och Heberlein 2002a, b, c) och jämför dessa med resultaten från den nationella undersökningen Vilt och Jakt (Norling m.fl. 1981) som gjordes på uppdrag av dåvarande jakt- och viltvårdsberedningen.

Undersökningens utformning och genomförande

För att studera svenskarnas inställning till vilt genomfördes en brevundersökning till allmänheten. (N=5 799 000 personer) 16 till 65 år i Sverige (<http://www.scb.se>). Vi använde ett slumpmässigt urval (n=1052 personer) från befolkningsregistret PAR (SE-117 90 Stockholm). PAR har tillgång till det kompletta, kontinuerligt uppdaterade befolkningsregistret över Sverige. Vi valde att använda en brevundersökning istället för en telefonundersökning, bland annat för att minska undersök-

ningsfelet som kan komma av att människor i telefonundersökningar tenderar att ge det socialt accepterade svaret och för att minska andra felkällor förknippade med telefonundersökningar. Låga svarsfrekvenser är ett tilltagande problem i telefonundersökningar (Dillman 2000). Undersökningen genomfördes mellan december 2000 och februari 2001. Vi använde oss av fyra personligt anpassade utskick och en avslutande telefonuppföljning till ett urval av icke-svarande.

Efter att ha räknat bort dem som vi inte kunde nå fick vi ett effektivt stickprov på 1022 personer varav 758 personer besvarade undersökningen vilket gav en svarsfrekvens på 74% (758/1022). Vi upprepade tre frågor och fyra påståenden om vilt och viltvård från undersökningen 1980. Först ställde vi tre frågor:

- Hur intresserad är du av att vara i skog och mark? (*Mycket intresserad, Ganska intresserad, Inte speciellt intresserad, Ointresserad*).
- Är ditt intresse för skog och mark beroende av att det finns vilt där, dvs. vilda djur och fåglar? (*I mycket hög grad, I ganska hög grad, I ganska låg grad, Inte alls*).
- Tycker du att det är viktigt att det finns vilt där du bor? (*Mycket viktigt, Ganska viktigt, Inte speciellt viktigt, Oviktigt*).

Därefter testade vi fyra påståenden kopplade till vilt och viltvård. Vi bad respondenterna att svara på hur angelägna de tyckte att följande viltvårdsåtgärder var. (*Mycket angeläget, Ganska angeläget, Inte speciellt angeläget, Inte alls angeläget*).

- Att skydda och stödja utrotningshotade arter, t.ex. varg.
- Att stödja de viltarter i närmiljön som allmänheten oftast kommer i kontakt med, t.ex. älg, rådjur, hare, fasan.
- Att stödja de ur ekonomisk synvinkel mest betydelsefulla viltarterna, t.ex. älg, rådjur, fältfågel.
- Att hålla nere vissa rovdjursarter och deras skadeverknings på vilt.

Det första påståendet var något modifierat jämfört med 1980. Den ursprungliga ordalydelsen var "Att skydda och stödja utrotningshotade arter, t.ex. varg och havsörn". Eftersom havsörnen inte längre klassas som utrotningshotad ströks havsörn från påståendet.

År 1980 besvarade 2011 av 3006 tillfrågade personer undersökningen vilket gav en svarsfrekvens på 67% (Norling m.fl. 1981).

Resultat

Svenskarna säger att de fortsatt är mycket intresserade av att vara i skog och mark. I dag svarar dock en lägre andel (84%) att de är mycket eller ganska intresserade jämfört med 1980 (92%) (tabell 1). Visserligen är nedgången på 8% från 1980 statistiskt säkerställd ($p < 0.0003$), men vi befinner oss fortfarande på en mycket hög nivå – åtta av tio svenskar mellan 16 och 65 år är intresserade av att vara i skog och mark. De direkt viltrelaterade

frågorna visar på ett minskat intresse från allmänheten utom för de frågor som handlar om vilt- och faunavård (tabell 1). Den största nedgången uppvisar frågan "Är ditt intresse för skog och mark beroende av att det finns vilt där, dvs. vilda djur och fåglar?" I dag anser bara 62% av svenskarna att deras intresse i hög eller mycket hög grad är beroende av att vilt finns i miljön. 1980 var motsvarande siffra 84%, en minskning på hela 22% ($p < 0.0001$). Att vilt är mindre centralt i dag för den svenska allmänheten stärks också av den stora minskningen (-21%) på frågan "Tycker du att det är viktigt att det finns vilt där du bor?" Nu anser 71% jämfört med 92% år 1980 att det är mycket eller ganska viktigt att det finns vilt där de bor, men även det får anses vara fortsatt en relativt hög nivå.

Av de viltvårdsrelaterade påståendena 5–7 (tabell 1) så uppvisar två påståenden en ökning, och till ett påstående är allmänheten oförändrat svagt positiv. Hela nio av tio svenskar anser idag att det är mycket eller

Tabell 1. Fyra påståenden om skog, vilt och viltvård som ställdes till den svenska allmänheten i 1980 (Norling m fl. 1981) och 2001. Alla tabellvärden i procent. Statistiska signifikansnivåer: * $p < 0.05$, ** $p < 0.001$, * $p < 0.0001$.**

		1980	2001	Skillnad 2001–1980
1. Hur intresserad är du av att vara i skog och mark?	Mycket/ganska intresserade	92	84	-8%**
2. Är ditt intresse för skog och mark beroende av att det finns vilt där, dvs. vilda djur och fåglar?	Mycket, ganska hög grad	84	62	-22%***
3. Tycker du att det är viktigt att det finns vilt där du bor?	Mycket/ganska viktigt	92	71	-21%***
4. Att skydda och stödja utrotningshotade arter t.ex. varg.	Mycket/ganska angeläget	92	87	-5%**
<i>Hur angelägna tycker du att följande åtgärder är:</i>				
5. Att stödja de viltarter i närmiljön som man oftast kommer i kontakt med, t.ex. älg, rådjur, hare, fasan.	Mycket/ganska angeläget	86	91	+5%**
6. Att stödja de ur ekonomisk synvinkel mest betydelsefulla viltarterna, t.ex. älg, rådjur, fåltfågel.	Mycket/ganska angeläget	66	71	+5%*
7. Att hålla nere vissa rovdjursarter och deras skadeverkningar på vilt.	Mycket/ganska angeläget	59	59	0

ganska angeläget att stödja de viltarter i närmiljön som man oftast kommer i kontakt med. Sju av tio svenskar anser det angeläget att stödja de ur ekonomisk synvinkel mest betydelsefulla arterna. Båda dessa påståenden (5–6) uppvisar en ökning på 5% ($p=0.0001$, respektive $p=0.011$). Att det är angeläget att hålla nere vissa rovdjursarter och deras skadeverkningar på anser oförändrat 59%.

Slutsatser och trender

Ökat intresse för viltvård

Betydelsen av vilt, dvs. vilda däggdjur och fåglar har minskat för den breda svenska allmänheten, utan tvekan. Dock, stödet för vilda djur och viltvård befinner sig fortfarande på en mycket hög nivå. Svaren i undersökningen pekar på att vi kan se ett ökat intresse för djur i vår närmiljö, men att de är mindre centrala för vårt liv i dag. Djuren där vi bor och verkar är viktiga, liksom de djur som vi kommer i kontakt med och har egen direkt förvärvad erfarenhet av. Däremot kanske inte djur som järvar är lika viktiga för den breda allmänheten. Djur långt borta som vi inte stöter på så ofta kan vara svårare att känna starkt för. Skog och vilda djur är dock fortsatt mycket centrala företeelser för oss svenskar, men en förändring kan vara på väg. Frågan är om vi är i början eller i slutet av vår förändring mot ett minskat allmänt direkt intresse för vilt, och om det ökade intresset för viltvård består.

Parallellt med urbaniseringen och den gröna revolutionen antas intresset för djur och natur ha ökat inom vissa demografiska grupper i samhället, vilket har skapat en förväntan att människor också kommer att engagera sig mer i frågor som rör miljö och natur. Så verkar dock inte vara fallet i dag. Resultaten i denna undersökning motsäger det, liksom att många organisationer inom natur- och miljöområdet har minskande eller relativt stabila medlemstal i dag. Däremot kan det vara så att

minoriteter får ett större genomslag i den allmänna debatten i dag än tidigare, minoriteter som tydligt visar att de är för eller emot frågor som rör djur och natur. Svenskarna har också i dag förändrat sitt utövandemönster vad gäller naturen (Lindhagen och Hörnsten 2000). Vi utnyttjar naturen mindre intensivt och frekvent i dag som privatpersoner på vår fritid.

Att stödet för vilt- och faunavård i dag är starkare än för 20 år sedan följer den allmänna trenden som vi ser i Sverige och delar av västvärlden. Med ett högre miljömedvetande följer också ett större stöd för djurrelaterade frågor som vård och bevarande, men det är möjligt att Sverige ligger något efter den allmänna trenden i världen. Vargfrågan är ett aktuellt exempel. Om vi undantar Sverige, så verkar attityden till varg i övriga västvärlden ha varit oförändrad de senaste 25–30 åren (Ericsson och Heberlein 2002a, Williams m.fl. 2002). Utanför Sverige verkar den stora förändringen ha skett mellan 1930 och 1970, framförallt kanske den stora förändringen skedde i samband med den gröna miljörevolutionen 1960–70. I Sverige skedde den stora förändringen i vargfrågan någon gång mellan 1976 och 2001, alltså vår förändrade attityd kom mycket senare än framförallt i Nordamerika (Ericsson och Heberlein 2002a). Motsvarande kan vara sant för övriga viltrelaterade frågor. Det är inte omöjligt att vi nu befinner oss i en förändringsprocess vad gäller synen på vilda djur och hur viktiga vi anser att vilda däggdjur och fåglar är för oss. Men vår förändringsprocess sker senare än i andra delar av världen. Vi kanske inte är så urbaniserade som vi i bland antas vara. Det är därför kanske inte så förvånande att vi i en annan undersökning nyligen konstaterade att svenskarnas allmänna stöd för jakt i dag är högre än 1980 (Ericsson och Heberlein 2002c). I dag säger 80% av svenskarna att de är positiva till, eller accepterar jakt, 1980 var det 72%.

Kommer det allmänna stödet för vilt att fortsätta att minska och kommer stödet för

viltvård att öka? Min prognos är att stödet för framförallt vilt- och faunavård i vår omedelbara närhet kommer att öka – hyperlokalismen, ett starkt intresse för vår närmiljö – kommer att breda ut sig i vår alltmer urbana levnadsmiljö. Jag tror också att intresset för mindre karismatiska viltarter kommer att vara mindre i framtiden. Däremot, de vilda djur vi kan identifiera oss med (eller som på ett annat sätt kan få stort symbolvärde) kommer vi att fortsatt stödja.

Hur ökar vi kontakterna med och formerna för vårt ”umgänge” med vilt?

För att inte ytterligare minska intresset för vilt som inte direkt berör oss och inte heller finns i vår omedelbara närmiljö är det viktigt att vi ökar kontakterna med skog, natur och jakt. Egna förvärvade erfarenheter är viktiga när vi formar våra grundläggande värderingar och attityder som styr vår beteenden. Klappa en ko, plocka bär, tälta en helg och smyg efter en älg. Det finns flera egenvärden med att svenskarna ökar sina kontakter med djur och natur. Vilda djur har en positiv inverkan på människors liv och hälsa (denna volym). Ett ökat djur- och naturintresse medför också att det blir lättare att få förståelse för både bevarande av naturresurser och beskattning i form av jakt, fiske och bärplockning.

Forskning från framförallt Nordamerika visar att deltagande i både konsumerande (jakt, fiske, bärplockning) och icke-konsumerande uteaktiviteter (paddling, vandring, längdskidåkning), och hur många olika aktiviteter man deltar i och har erfarenhet av, påverkar synen på djur, natur och miljöfrågor (exempelvis Holsman 2000). Därför är det extra viktigt att svenskarna också får erfarenhet av flera olika naturrelaterade aktiviteter.

Tack

Jag tackar Naturvårdsverkets vetenskapliga kommitté för viltforskning och Svenska Jägareförbundet för ekonomiskt bistånd. Jag tackar också Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT) och Fulbright Commission för stipendier. Jag vill speciellt tacka Thomas Heberlein och Åsa Laurell för samarbete med den svenska undersökningen.

Litteratur

- Dillman, D.A. 2000. Mail and Internet surveys. John Wiley and Sons. New York. U.S.A.
- Dunlap, R.E., och Heffernan, B., 1975. Outdoor recreation and environmental concern: an empirical explanation. *Rural Sociology*. 40:18-30.
- Ericsson, G. och Heberlein, T. 2002a. Svenskarnas inställning till varg och vargjakt. *SLU Kontakt*, nr 14. ISBN 91-576-6132-4.
- Ericsson, G. och Heberlein, T. 2002b. Fyra av fem svenskar stödjer jakt. *Fakta Skog* 2:2002. *SLU Kontakt*. ISSN 1400-7789.
- Ericsson, G. och Heberlein, T. 2002c. Svenskt stöd för varg och vargjakt. *Fakta Skog* 8:2002. *SLU Kontakt*. ISSN 1400-7789.
- Holsman, R.H., 1999. Stakeholder values with implications for ecosystem-based management in Southern Michigan. Dissertation. East Lansing, USA: Michigan State University.
- Holsman, R.H., 2000. Goodwill hunting? Exploring the role of hunters as ecosystem stewards. *Wildlife Society Bulletin* 28, 808–816.
- Kellert, S.R., 1978. Attitudes and characteristics of hunters and anti-hunters. *Transactions of the North American Wildlife Natural Resource Conference* 43, 412–423.
- Kellert, S.R., 1996. *The value of life: biological diversity and human society*. Washington: Island press.

- Lindhagen, A. och Hörnsten, L., 2000. Forest recreation in 1977 and 1997 in Sweden: changes in public preferences and behaviour. *Forestry* 73,143-153.
- Norling, I., Jägnert, C., och Lundahl, B. 1981. Viltet och allmänheten. I *Vilt och Jakt. Sociala och ekonomiska värden*. Jordbruksdepartementet. Ds Jo 1981:5. s. 9–79.
- Williams, C. K., Ericsson, G. och Heberlein, T. A. 2002. A quantitative summary of attitudes toward wolves and their reintroduction (1972–2000). *Wildlife Society Bulletin* 30(2):575–584.
- Webbaserade källor:*
Befolknings- och sysselsättningsstatistik: <http://www.scb.se>
Jaktlagen (JL) (SFS 1987:259): <http://www.notisum.se>